

Dadansoddi ar gyfer Polisi

Analysis for Policy

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ymchwil gymdeithasol

Rhif: 67/2014

www.cymru.gov.uk

Gwerthusiad o Strategaeth Tlodi Plant Cymru

Crynodeb o'r prif adroddiad

Gwerthusiad o Strategaeth Tlodi Plant Cymru: Crynodeb o'r Prif Adroddiad

Ipsos MORI a'r Sefydliad Polisi Newydd

Barn yr ymchwilwyr yw'r hyn a fynegir yn yr adroddiad hwn ac nid o anghenraid barn Llywodraeth Cymru.

I gael mwy o wybodaeth, cysylltwch â:

Michael Harmer

Y Tîm Dadansoddi – Llywodraeth Leol a Chymunedau, Gwasanaethau

Gwybodaeth a Dadansoddi, Cyllid a Gwasanaethau Corfforaethol

Llywodraeth Cymru

Rhyd-y-car

Merthyr Tudful

CF48 1UZ

Ffôn: 0300 062 8550

E-bost: Michael.Harmer@wales.gsi.gov.uk

Ymchwil Gymdeithasol Llywodraeth Cymru, 9 Gorffennaf 2014

ISBN: 978-1-4734-1316-0

© Hawlfraint y Goron

Crynodeb

1. Mae dileu tlodi plant erbyn 2020 yn flaenoriaeth sylfaenol i Lywodraeth Cymru. Mae gan Gymru gyfran uwch o blant yn byw mewn tlodi na Lloegr, yr Alban neu Ogledd Iwerddon, a chyfran uwch nag unrhyw ranbarth yn Lloegr y tu allan i Lundain. Yn dilyn gwaith ymgynghori a wnaed 2010¹, lluniodd Llywodraeth Cymru ei Strategaeth Tlodi Plant statudol cyntaf ym mis Chwefror 2011. Nod hyn oedd rhoi eglurder ynglŷn â'r cyfraniad y byddai Llywodraeth Cymru yn gwneud i leihau tlodi plant, yn ogystal â gosod y cyfeiriad ar gyfer trefniadau cyflawni lleol effeithiol. Roedd yn adeiladu ar y Strategaeth Tlodi Plant 2005² gwreiddiol ac yn adlewyrchu strategaeth statudol newydd Mesur Plant a Theuluoedd (Cymru) (2010) (a elwir 'y Mesur' o hyn ymlaen) a roddodd ddyletswydd ar amrywiaeth eang o Gyrrff Cyhoeddus, yn ogystal a Gweinidogion Cymru, i ddatblygu a gweithredu Strategaethau Tlodi Plant.
2. Ym mis Mawrth 2012 comisiynwyd Ipsos MORI a'r Sefydliad Polisi Newydd gan Lywodraeth Cymru i gynnal gwerthusiad o'r Strategaeth Tlodi Plant yng Nghymru. Nod cyffredinol y gwerthusiad yw deall effaith Strategaeth Tlodi Plant Llywodraeth Cymru ar dlodi plant, ond hefyd, yn bwysig, pa effaith y cafodd bodolaeth strategaeth ar gamau Llywodraeth Cymru a Chyrrff Cyhoeddus i leihau tlodi plant.
3. Roedd y fethodoleg a ddefnyddiwyd i gyfarwyddo'r gwerthusiad hwn o'r Strategaeth Tlodi Plant yn cynnwys:
 - adroddiad sylfaen ac adroddiad diweddar (gan ddefnyddio'r data sydd ar gael ar 14 Chwefror 2014) sy'n mesur dangosyddion tlodi plant yng Nghymru, gan gymharu â 2005 pan gyflwynwyd y Strategaeth Tlodi Plant cyntaf
 - ymgynghoriadau â rhanddeiliaid Llywodraeth Cymru a fu'n ymwneud â gweithredu'r Strategaeth, neu waith sy'n berthnasol i'r strategaeth, ym mis Mehefin-Gorffennaf 2013, cyn cyhoeddi'r Cynllun Gweithredu

¹ Dogfen Ymgynghori: Strategaeth Tlodi Plant Cymru, Llywodraeth Cynulliad Cymru, Mai 2010; a: Dogfen Ymgynghori: Cynllun Cyflenwi Strategaeth Tlodi Plant Cymru, Llywodraeth Cynulliad Cymru, Mai 2010.

² Llywodraeth Cynulliad Cymru, *Strategaeth Tlodi Plant Cymru* (Merthyr Tudful, 2011), darllenwyd ar-lein ar 24 Rhagfyr 2013 fan hyn: <<http://wales.gov.uk/docs/dsjlg/policy/110203newchildpovstrategy2cy.pdf>>.

Trechu Tlodi ar ei newydd wedd (nid yw'r gwerthusiad hwn yn cwmpasu pob datblygiad a fu ers hynny)

- ymgynghoriadau â rhanddeiliaid mewn Awdurdodau Lleol a Chyrff Cyhoeddus eraill sy'n ymwneud â datblygu a gweithredu Strategaeth Tlodi Plant eu sefydliadau, ym mis Tachwedd-Rhagfyr 2013
- meta-adolygiad o effeithiolrwydd ac effaith sampl o raglenni allweddol Llywodraeth Cymru, a ddewiswyd yn 2012, y mae eu nodau yn berthnasol i dri amcan craidd y Strategaeth Tlodi Plant (data perfformiad ac effaith a oedd ar gael ar 31 Ionawr 2014 wedi eu cynnwys), a'r gwersi a ddysgwyd o werthusiadau'r rhaglenni hyn (nid yw'r polisiau a'r rhaglenni newydd felly wedi eu cwmpasu gan y gwerthusiad hwn)
- dadansoddiad o gost a budd y rhaglenni a ddewiswyd ar gyfer y meta-adolygiad, lle y bo data o'r fath ar gael.

Prif gasgliadau

4. Mae camau cadarnhaol wedi eu cymryd gan Lywodraeth Cymru ers 2010 i leihau tlodi plant yng Nghymru, ac mae polisiau bellach yn eu lle i gefnogi'r amcanion trechu tlodi ar draws Llywodraeth Cymru. Mae'r Rhaglen Lywodraethu³ yn atgyfnerthu'r agenda trechu tlodi ymhellach drwy ei gydnabod yn glir yn un o dri blaenoriaeth allweddol y Llywodraeth. Y mae hefyd yn rhoi mwy o bwyslais ar fesur effaith a phennu p'un a yw camau Llywodraeth Cymru i drechu tlodi yn gwneud gwahaniaeth.
5. Gellir gweld effaith y camau hyn i roi mwy o bwys i bryderon tlodi ar draws Llywodraeth Cymru yn y ffaith bod pwyslais cynyddol ar yr agenda yn adrannau Llywodraeth Cymru, yn y ffordd y caiff rhaglenni newydd eu llunio, ac yn yr allbynnau sydd i raglenni.
6. Mae Llywodraeth Cymru hefyd yn defnyddio Atebolrwydd yn Seiliedig ar Ganlyniadau (Results-Based Accountability™) ar draws nifer o'i rhaglenni, ac mae hynny wedi helpu i roi eglurder a phwyslais i'r canlyniadau a geisir a sut y bydd gweithgareddau yn arwain at y canlyniadau hynny. Serch hynny, y mae hefyd yn bwysig nodi nad yw'r dystiolaeth ar lefel

³ <http://wales.gov.uk/about/programmeforgov/poverty/performance?lang=cy>

canlyniadau ac effeithiau wedi eu gwireddu a'u cipio eto yn achos rhai o weithgareddau Llywodraeth Cymru.

7. Er y caiff Cymru ei hystyried ar y blaen i nifer o ranbarthau / ardaloedd eraill y Deyrnas Unedig o ran ymagwedd at fod â strategaeth i drechu tlodi plant, y mae'n dal i fod ar ei hôl hi ar nifer o ddangosyddion allweddol. Yn gyffredinol, mae'r rhaglenni a roddwyd yn eu lle o dan drechu tlodi yn dilyn ymagwedd 'buddsoddi i arbed' ac mae hyn yn debygol o arwain at ganlyniadau, ond nid yn y tymor byr. Mae tystiolaeth y gwerthusiad hwn yn awgrymu:

- Bod mwy y gellir ei wneud i greu cyswllt rhwng strategaethau twf economaidd ac amcanion tlodi. Er enghraifft, mae angen i raglenni creu swyddi ganolbwyntio ar y rhai sydd â chymwysterau addysgol isel (ym maes helpu pobl i godi allan o dlodi);
- Nid oes tystiolaeth gref fod maint y gwaith rhaglennu yn ddigon i sicrhau maint y newid sydd ei angen;
- Mae'r ddyletswydd a roddwyd ar Awdurdodau Lleol a Chyrff Cyhoeddus eraill wedi sicrhau eu bod oll wedi datblygu Strategaethau Tlodi Plant, sef prif nod y ddyletswydd. Ar adeg cynnal yr ymchwil (Tachwedd-Rhagfyr 2014), bach iawn o effaith a gafodd y Mesur o ran rhaglenni newydd neu ddyrannu adnoddau ychwanegol i gyrraedd nodau tlodi plant (er nad oedd y rhain ymhlith nodau penodol y Mesur). Roedd y mesur yn annog Cyrff Cyhoeddus i adolygu eu rhaglenni a'u gwaith asesu i ganfod bylchau; yn y mwyafrif helaeth o achosion ni chanfuwyd unrhyw fylchau sylweddol drwy'r broses hon, er bod nifer fach o Gyrff Cyhoeddus wedi ymestyn gweithgareddau presennol, wedi gwella'r modd y maent yn targedu plant difreintiedig neu ddechrau cyflenwi gweithgareddau newydd o ganlyniad i'r Mesur. Prif effeithiau'r ddyletswydd fu gwell cydlynu rhwng rhaglenni a gwasanaethau ar lefel leol, a gwelliannau i systemau monitro.

Casgliadau manwl

Tlodi plant yng Nghymru

8. Mae tlodi plant yng Nghymru bellach yn uwch nag oedd yn 2005. Caiff hyn ei yrru i raddau helaeth gan gynnydd sydyn yng nghyfran y plant sydd mewn teuluoedd sy'n gweithio sydd mewn tlodi. Mae'r ffaith i 2005 cael ei dewis yn llinell sylfaen yn cael effaith ar y canlyniadau⁴.
9. Gan ddefnyddio'r data sydd ar gael hyd at 14 Chwefror 2014, bu i ran fwyaf y dangosyddion eraill ym maes gwaith a phobl sydd heb waith waethygu hefyd rhwng 2005 a 2012, ar wahân i gyfradd gyflogaeth unig rieni a arhosodd heb newid. Mae dangosyddion sgiliau a chymwysterau a dangosyddion tai yn rhoi darlun cymysg o welliant, ac mae dangosyddion iechyd ar y cyfan wedi parhau heb newid ers 2005.
10. Er bod gan Lywodraeth Cymru mwy o'r pwerau i wella canlyniadau addysgol, iechyd ac economaidd yr aelwydydd hynny sy'n byw mewn tlodi, nid oes ganddi'r rheolaeth dros agweddau allweddol o bolisi macro-economaidd sy'n debygol o ddylanwadu ar gyfraddau tlodi plant. Mae'r rhain yn cynnwys polisi lles, polisi ariannol a pholisi cyllidol, er bod rhywfaint o ddatganoli polisi cyllidol ar y gorwel.

Effaith gwaith rhaglennu Llywodraeth Cymru ar dlodi plant yng Nghymru

11. Mae tystiolaeth Adroddiad ar Gynnydd Strategaeth Tlodi Plant Llywodraeth Cymru 2013⁵ yn rhoi manylion ynglŷn â'r allbynnau hynny a gyflenwyd gan raglenni sy'n canolbwyntio ar drechu tlodi ymhlith plant, pobl ifanc a'u teuluoedd. Mae'r adroddiad hwn yn tynnu sylw at nifer o gyflawniadau gan gynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i: leoedd gofal plant â chymorth i blant difreintiedig, sut mae'r cyswllt rhwng y Ganolfan Byd Gwaith a Chanolfannau Plant Integredig yn cynyddu nifer yr atgyfeiriadau a bod Cyngorwyr y Ganolfan Byd Gwaith yn cyrraedd eu targedau ac yn mynd y tu hwnt iddynt, ac yn sicrhau canlyniadau cyflogaeth, swyddi yn cael eu creu drwy raglen Twf Swyddi Cymru, a sut

⁴ Roedd 2005 yn flwyddyn 'dda', gyda'r lefel isaf o dlodi plant yng Nghymru ar unrhyw adeg yn y 15 mlynedd diwethaf. Petai'r flwyddyn cynt neu wedyn wedi ei defnyddio i gymharu, byddai'r cynnydd wedi bod yn llai, ond 2005 oedd y flwyddyn y cychwynwyd ar weithgarwch y strategaeth ac felly cafodd ei dewis yn flwyddyn sylfaen.

⁵ <http://wales.gov.uk/docs/dsjlg/policy/131129child-poverty-strategy-progress-reportv2-cy.pdf>

mae Dechrau'n Deg ar y ffordd i gyrraedd y targedau o ran nifer y teuluoedd y mae'n eu cynorthwyo.

12. Y tu hwnt i'r data ar lefel allbynnau a ddarparwyd gan y rhaglenni eu hunain, mae'r dystiolaeth o'r hyn a gynhyrchwyd o dan y strategaeth yn amrywiol a gellid ei chryfhau: mae i rai meysydd fel plant a theuluoedd ac iechyd ddiwylliant cryfach o gynnal gwerthusiadau mwy cadarn. Ond nid yw gwerthusiadau bob amser yn addas i fwydo i mewn i bolisi ar y gorau (neu heb fod â'r lefel iawn o gywirdeb) sydd felly yn cyfyngu ar y casgliadau y gellir eu gwneud ynglŷn â'r effaith o dan y strategaeth. Mae hyn yn wir am nifer o resymau, gan gynnwys y ffordd y caiff rhaglenni eu gweithredu (e.e. diffyg meysydd i gymharu â hwy, dechrau gweithredu prif gam y rhaglen cyn i ganfyddiadau gwerthusiad peilot fod ar gael). O ran helpu pobl i gael gwaith, caiff y gallu i fesur yr effaith drosfwaol ei gyfyngu gan y diffyg gwerthuso ar lefel 'Cynlluniau Gweithredu', 'Strategaethau' neu 'Gronfeydd' – yn aml, caiff y gwaith gwerthuso a/neu monitro ei wneud ar lefel gweithgareddau unigol ac ni chaiff ei ystyried fel cyfanwaith.
13. Er bod yr arfer o ddefnyddio cyfnodau peilot yn gyffredin ar draws y rhaglenni, nid ydynt bob amser yn cael eu defnyddio i sicrhau'r effaith orau. Er enghraifft, cafodd Dechrau'n Deg ei gyflwyno'n llawn cyn i dystiolaeth o effaith yn yr ardaloedd peilot gael ei chasglu, ac felly hefyd yn achos y Gwasanaethau Integredig Cymorth i Deuluoedd a Menter Brechwast am Ddim mewn Ysgolion Cynradd. Mewn rhai achosion, gellid bod wedi cynnal gwerthusiadau mwy manwl yn ystod y cyfnodau peilot er mwyn sicrhau bod tystiolaeth gryfach yn sail i'r penderfyniadau a wnaed: er enghraifft, natur ansoddol yn bennaf oedd i werthusiad cychwynol Teuluoedd yn Gyntaf. Mae angen i wleidyddion, swyddogion polisi a dadansoddwyr gydweithio i sicrhau y caiff yr hyn a ddysgir o gyfnodau peilot ei fwydo i mewn wrth i'r rhaglen gael ei chyflwyno fesul cam ac wrth i raglenni gael eu dylunio yn y dyfodol. Prin y caiff yr hyn y ddysgir ynglŷn â'r hyn sy'n gweithio mewn cyfnodau peilot neu raglenni blaenorol ei rannu y tu hwnt i'r timau ar lefel genedlaethol a gellir gwella'r arfer o drosglwyddo gwybodaeth i ardaloedd lleol. Yn groes i hyn ceir rhai enghreifftiau o ddefnyddio cynlluniau peilot yn dda – megis yn achos rhaglen Mynediad at Undebau Credyd.

14. Bydd maint yr hyn a gynigir a/neu a gyflenwir mewn llawer o feysydd polisi yn cyfyngu ar y graddau y gellir gweld unrhyw newid ledled Cymru ar lefel dangosyddion y boblogaeth. Er enghraifft, mae Dechrau'n Deg a'r rhaglenni cyflogaeth a sgiliau i ieuenctid (gan gynnwys Twf Swyddi Cymru), yn fach o ran nifer y buddiolwyr y maent yn ceisio eu targedu o gymharu â maint y mater y maent yn ceisio mynd i'r afael ag ef.
15. Nid yw'r tîm gwerthuso wedi gweld unrhyw dystiolaeth o gydlynu sylweddol rhwng rhaglenni sy'n ceisio helpu pobl i gael gwaith a rhaglenni sy'n ceisio creu swyddi. Mae'n bosibl y gallai hyn gyfyngu ar yr hyn y gall ail elfen y Cynllun Gweithredu ar gyfer Trechu Tlodi gyflawni.
16. Drwy ymgynghori â'r rhanddeiliaid, gwelwyd bod pryder ymysg nifer o'r arweinwyr polisi nad yw'r tybiaethau sy'n sylfaen i'r hyn y disgwyllir y gellir ei gyflawni o dan y strategaeth yn dal dŵr. Er enghraifft, roedd rôl Llywodraeth y DU, maint yr ymyriadau a'r hinsawdd economaidd anodd dros gyfnod 2008-2013 yn annhebygol o gynorthwyo i wireddu canlyniadau lefel uchel y strategaeth yn llwyddiannus (dileu tlodi plant erbyn 2020, er enghraifft).

Effaith bod â strategaeth

17. Mae'r dystiolaeth yn awgrymu bod 'effaith y strategaeth' yn bodoli i ryw raddau. Mae'r effaith hon wedi amrywio gydag amser, yn gysylltiedig â'r hinsawdd gweinidogol ac allanol (e.e. blaenoriaethau cyllid yr Undeb Ewropeaidd). Cafodd yr effeithiau hyn eu gwella'n sylweddol yn ddiweddar wrth i'r blaenoriaethau Gweinidogol gael eu cyfathrebu. Ar y cyfan, mae'r strategaeth yn cynnig naratif defnyddiol ynglŷn â'r hyn y mae Llywodraeth Cymru a'r timau polisi unigol yn ceisio cyflawni, ac yn ddull mewnol defnyddiol wrth geisio tynnu sylw at y cyfraniad y gallai gwaith tîm polisi wneud ac yn allanol wrth dynnu sylw rhanddeiliaid at ffocws a chyfraniad Llywodraeth Cymru. Roedd y strategaeth hefyd yn offeryn defnyddiol i gyfiawnhau diogelu rhaglenni penodol megis Lwfans Cynhaliaeth Addysg, gwersi nofio am ddim a mynediad am ddim i amgueddfeydd ac ati. Yn ychwanegol, mae bodolaeth y strategaeth wedi annog timau polisi i dargedu'n benodol y rhai hynny sy'n byw ag effeithiau tlodi.

18. Bu gan y Tîm Trechu Tlodi rôl gref yn y gwaith o greu cyswllt rhwng rhai o'r rhaglenni a ddylai wella effaith gyffredinol a'r gwerth am arian – roedd y maes lle y gwelwyd y mwyaf o gynnydd yn ymwneud â Chymunedau yn Gyntaf a gwaith rhaglennu eraill. Ystyriwyd y gellid gwneud hyn yn fwy systematig ac y gallai'r Tîm Trechu Tlodi chwarae rôl allweddol yn hyn o beth. Mae mwy o rôl i'r Tîm Trechu Tlodi hefyd yn y broses o adolygu polisi, gosod targedau gwerthuso a fframweithiau monitro (i sicrhau bod polisïau a rhaglenni yn ystyried effaith yn nhermau gwella canlyniadau teuluoedd incwm isel).
19. Mae Hyrwyddwyr Trechu Tlodi wedi eu sefydlu ar draws adrannau Llywodraeth Cymru ac mae hyn wedi helpu i wella pa mor weladwy yw tlodi fel un o gonglfeini mandad Llywodraeth Cymru. Er hyn, ers mis Gorffennaf 2013, roedd eu rôl benodol fel Hyrwyddwyr yn aneglur. Mae gwaith mwy diweddar gan y Tîm Trechu Tlodi wedi rhoi mwy o eglurder a ffocws i'r rolau hyn.
20. Daeth tymor y Grŵp Arbenigol ar Dlodi Plant, a benodwyd i ddechrau ym mis Ebrill 2008, i ben ym mis Mai 2011. Nod y grŵp oedd nodi'r blaenoriaethau a'r heriau yr oedd angen mynd i'r afael â hwy er mwyn trechu tlodi plant yng Nghymru. Rhoddodd y Grŵp argymhellion ar sail tystiolaeth i'w hystyried gan Weinidogion Llywodraeth Cymru. Bu'r Grŵp hefyd yn ystyried ac yn rhoi sylwadau ar gynnydd Llywodraeth Cymru o ran cyrraedd ei thargedau ynghylch tlodi plant, gan roi cyngor arbenigol ar weithredu deddfwriaeth tlodi plant, Strategaeth Tlodi Plant Cymru a dogfennau perthnasol eraill. Yn ystod y tymor hwn, datblygodd y grŵp argymhellion polisi penodol ar nifer o themâu ar sail tlodi, bu'r grŵp yn ymwneud â'r gwaith o ddatblygu Mesur Plant a Theuluoedd (Cymru) 2010 a chynhaliodd y grŵp adolygiad gan gymheiriaid o'r Strategaeth Tlodi Plant a'r Cynllun Cyflawni yng Nghymru, ymysg tasgau eraill.
21. Sefydlwyd y Grŵp Cyngori Allanol ar Drechu Tlodi gan lywodraeth bresennol Cymru gan gyfarfod am y tro cyntaf ym mis Gorffennaf 2012. Mae'r Grŵp Cyngori Allanol yn cyfarfod bob chwarter ac yn adrodd i'r Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi. Mae cylch gwaith y grŵp hwn yn ehangach na chylch gwaith y Grŵp Arbenigol ar Dlodi Plant gan ei fod yn adlewyrchu'r agenda tlodi ehangach yn ôl diffiniad y Cynllun Gweithredu

Trechu Tlodi. Mae'r Grŵp Cyngori Allanol ar Drechu Tlodi yn rhoi cyngor arbenigol ar sail tystiolaeth i Lywodraeth Cymru ar weithredu a'r gofynion polisi pellach sydd eu hangen i gyflawni Cynllun Gweithredu Trechu Tlodi yng Nghymru. Mae'r Grŵp Cyngori Allanol hefyd yn ystyried ac yn rhoi sylwadau ar gynnydd Llywodraeth Cymru o ran cyflawni ei thargedau ynghylch trechu tlodi fel sydd wedi ei osod yn y Rhaglen Lywodraethu a Chynllun Gweithredu Trechu Tlodi.

22. Yn y misoedd diwethaf, bu newid o ran blaenoriaethau mewn rhai meysydd polisi, megis addysg, sgiliau ac adfywio, yn unol â'r pwysigrwydd a roddir i Gynllun Gweithredu Trechu Tlodi a'r canlyniadau y mae'n gobeithio eu cyflawni wedi eu hintegreiddio'n well yn y meysydd hyn. Ymhellach, sefydlwyd Bwrdd Gweithredu Trechu Tlodi (a gaiff ei gadeirio gan y Dirprwy Weinidog Trechu Tlodi). Mae'r Bwrdd Gweithredu yn monitro sut y caiff yr ymrwymadau yng Nghynllun Gweithredu Trechu Tlodi eu cyflawni, a dyma'r dull i ddwyn gwahanol adrannau i gyfrif am y targedau allweddol a'r cerrig milltir sydd wedi eu cynnwys yng Nghynllun Gweithredu Trechu Tlodi.

Effaith y Mesur ar Gyrrff Cyhoeddus

23. Cyn i'r Mesur gael ei gyflwyno, roedd pob Corff Cyhoeddus yn cyflenwi gwasanaethau a gyfrannai mewn rhyw ffordd at drechu tlodi plant. Er hyn, byddai'r Gyrrff Cyhoeddus yn amrywio i ba raddau yr oeddynt yn ystyried tlodi plant yn flaenoriaeth a'r lefel o gydlynu gwasanaethau a gyfrannai at drechu tlodi plant. Roedd eisoes gan rai berson neu dimau penodol yn eu lle, ac roedd eraill heb nodau na thimau penodol, ond yn cyfrannu at leihau tlodi plant drwy gyflawni eu dyletswyddau statudol yn unig.
24. Nid oedd dehongli'r hyn oedd yn ofynnol ganddynt o dan y Mesur yn anhawster i'r rhan fwyaf o Gyrrff Cyhoeddus. Byddent yn defnyddio'r ddeddfwriaeth ei hun i ddeall hyn, a byddai rhai hefyd yn defnyddio'r cyfarwyddyd a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru yn ogystal â chyngor swyddogion Llywodraeth Cymru. Gwnaeth llawer sylw ar lefel yr amwysedd yn y ddeddfwriaeth o ran yr hyn oedd yn ofynnol iddynt wneud, ond nid oeddynt yn gytûn ynglŷn â ph'un a oeddynt yn ystyried hyn yn beth cadarnhaol neu negyddol. Teimlai'r rhan fwyaf bod hyn yn gadael gormod

o le i ddehongli ac nad oedd yn ddigon clir ynglŷn â pha gamau oedd yn ofynnol, ac yn benodol pa ganlyniadau yr oedd yn ceisio eu cyflawni. Roedd nifer fach, serch hynny, yn gadarnhaol ynglŷn â'r ffaith bod hyn yn eu galluogi i deilwra eu hymateb i anghenion a blaenoriaethau eu hardal leol.

25. Nododd y rhan fwyaf o Gyrrff Cyhoeddus nad oedd cyflwyno'r Mesur wedi peri iddynt gyflwyno gwasanaethau neu raglenni newydd na chynyddu faint o gyllid a ddyrannwyd i raglenni tlodi plant (er nad oedd y rhain ymhlith nodau penodol y Mesur). Ond gwnaeth y Mesur arwain at godi proffil tlodi plant fel pwnc ymysg Gyrrff Cyhoeddus, a rhoddodd hyn fantais i unigolion a thimau a hyrwyddai'r achos wrth annog adrannau eraill a sefydliadau partner allanol i gefnogi mentrau tlodi plant. Y mae hefyd wedi arwain at lefel uwch o gydlynu ymysg rhaglenni sydd ag amcanion yn ymwneud â thlodi plant, yn rhannol yn sgil yr ymarferiad mapio a wnaed gan Gyrrff Cyhoeddus wrth ddatblygu eu strategaethau, a thrwy systemau monitro sydd wedi eu cydlynu'n well. Mae nifer fach o Gyrrff Cyhoeddus wedi gwneud newidiadau i wasanaethau, megis targedu mwy o grwpiau difreintiedig neu addasu cynnwys rhaglenni. Yn olaf, mae nifer fach yn neilltuo adnoddau ychwanegol i raglenni sy'n ceisio trechu tlodi plant, ac mae llawer yn ariannu staff i dreulio mwy o amser ar y pwnc.
26. Daeth gwella systemau monitro a gwerthuso yn flaenoriaeth i lawer o Gyrrff Cyhoeddus o ganlyniad i'r gofyniad i adolygu cynnydd erbyn mis Mawrth 2014 a phob tair blynedd wedi hynny. Mae'r Gyrrff Cyhoeddus yn amrywio'n sylweddol o ran ansawdd eu systemau monitro, ac mae'r sbectwm yn amrywio o'r rhai sy'n mesur allbynnau rhaglenni yn unig, i'r rhai sy'n ceisio mesur yr effaith a'r gwerth am arian.

Gwersi allweddol

27. Gwers 1: Os yw Llywodraeth Cymru yn ceisio dod i gasgliadau ynglŷn ag i ba raddau y mae'n cyflawni ar amcanion polisi lefel uchel – megis trechu tlodi plant – bydd angen dull mwy systematig o werthuso. Dylai hyn olygu:
- a. Mynegi gweledigaeth ac amcanion pob rhaglen yn glir a sut y maent yn perthyn i amcanion polisi ehangach Llywodraeth Cymru,

- b. Cynllunio'r gwerthusiadau yn gynharach ochr yn ochr a llunio'r polisi / rhaglen cychwynnol⁶,
- c. Defnyddio methodolegau wrth werthuso sy'n caniatáu i ddod i gasgliadau cynnar / rhagarweiniol a chaniatáu i ganlyniadau net canolradd gael eu mesur yn ogystal ag asesiadau gwerth am arian⁷,
- d. Fframweithiau meta-werthuso trosfwaol i gael eu defnyddio yn y broses o sicrhau bod rhaglenni / polisiâu yn gydnaws â strategaethau / cronfeydd cyffredin neu gynlluniau gweithredu,
- e. Rhoi mwy o ystyriaethau i fuddsoddi mewn gwerthuso fel rhan annatod o gyllidebau rhaglen.

28. Gwers 2: Gallai'r dystiolaeth ynglŷn â'r hyn sy'n 'gweithio' o ran gwaith rhaglennu wrth geisio cyfrannu at drechu tiodi yng Nghymru a rheoli'r wybodaeth hon gael eu gwella drwy gynnal gwerthusiad manylach a mwy amserol o'r cam peilot. Gellid defnyddio'r wers hon yn fwy effeithiol o'i rhannu'n fwy rhagweithiol yn lleol. Gallai'r gwersi a gwyd o ddefnyddio setiau dysgu fel rhan o Deuluoedd yn Gyntaf gael eu defnyddio i wella / creu prosesau gwybodaeth o lefel genedlaethol i lefel leol ar gyfer polisiâu allweddol.

29. Gwers 3: Dylid casglu tystiolaeth ynglŷn â'r hyn sy'n gweithio i gynyddu neu leihau maint gweithgarwch mewn meysydd polisi allweddol. Ar hyn o bryd, mae'r dystiolaeth o'r hyn sy'n cynhyrchu canlyniadau yn gyfyngedig. Mae maint gweithgarwch yn aml yn anghyfrannol o isel o gymharu â maint y broblem. Ar y llaw arall, dylai'r comisiynwyr fod yn barod i leihau cyllid i raglenni nad oes angen lefelau uwch o gyllid arnynt yn sgil newidiadau i'r amgylchedd, a rhoi'r gorau i gyllido'r rhai yr aseswyd nad ydynt yn cynnig gwerth da am arian.

30. Gwers 4: Gan na all un rhaglen unigol fynd i'r afael â thlodi plant mae'n hanfodol integreiddio rhaglennu sydd â gwasanaethau ategol, ac sydd â darpariaeth oddi wrth y cwsmer ac at y cwsmer, i sicrhau bod cymorth i

⁶ Mae sicrhau bod gwleidyddion, swyddogion polisi a dadansoddwyr yn y llywodraeth yn cydweithio, gyda chymorth arbenigwyr allanol fel sy'n briodol, yn hanfodol a'r cynharaf y bydd hyn yn digwydd, y mwyaf o opsiynau gwerthuso fydd ar gael. Bydd hyn yn helpu i sicrhau y gellir defnyddio'r dull gorau oll o werthuso er mwyn darparu tystiolaeth gadarn ynghylch p'un a yw rhaglen yn gweithio ai peidio, a pham.

⁷ Mae asesiadau Gwerth am Arian yn elfennau hanfodol wrth werthuso a cheir eu bod yn annigonol ym mhortffolio presennol Llywodraeth Cymru o werthusiadau.

blant a theuluoedd yn parhau heb ddyblygu'r ddarpariaeth bresennol. Mae Llywodraeth Cymru eisoes yn cymryd camau i sicrhau bod gwell cyswllt rhwng rhaglenni sy'n trechu tlodi, gan gynnwys Cymunedau yn Gyntaf, Dechrau'n Deg a Theuluoedd yn Gyntaf, o'r lefel uchaf (dwyn y rhaglenni hyn at ei gilydd mewn un adran o'r llywodraeth) ac ar lawr gwlad. Er hyn, gellid gwneud mwy i sicrhau eu bod yn fwy cydnaws â gwasanaethau prif ffrwd megis iechyd.

31. Gwers 5: Gellid cryfhau rôl y Tîm Trechu Tlodi er mwyn gwella'r effaith ar ddylunio, gweithredu a gwerthuso polisi. Yn benodol, argymhellir bod y tîm yn canolbwyntio yn y tymor byr ar wella'r sylfaen dystiolaeth sy'n cael ei datblygu yn Llywodraeth Cymru drwy ymwneud â'r gwaith o ddylunio, tendro a llywio contractau gwerthuso. Byddai gwell sylfaen dystiolaeth yn gwella'r gwaith o raglennu a gwneud penderfyniadau ynghylch dyrannu adnoddau i'r dyfodol, ac yn galluogi i'r hyn sy'n 'gweithio' gael ei rannu yn fwy eang wrth drechu tlodi ledled Cymru.
32. Gwers 6: Gallai rhannu profiadau ac arferion da ynglŷn â'r hyn sy'n gweithio'n dda ar lefel leol wella effaith y ddyletswydd ar Awdurdodau a Chyrff Cyhoeddus. Mae Llywodraeth Cymru eisoes yn cymryd camau i wneud hyn, megis drwy 'Ddigwyddiadau Rhanbarthol i Drechu Tlodi' sydd ar y gweill i'w cynnal ym mis Mawrth a mis Ebrill 2014, a bydd yn gyfle i Hyrwyddwyr Gwrthdlodi ddod at ei gilydd i drafod lleihau nifer y bobl ifanc NEET a babanod pwysau geni isel.
33. Gwers 7: Tynnwyd sylw at bwysigrwydd cael arweiniad gan lefelau uchaf Llywodraeth Cymru drwy'r gwerthusiad hwn. Mae'r ffaith i'r Prif Weinidog roi trechu tlodi yn flaenoriaeth a'i fod wedi ei gynnwys yn un o'r tri nod allweddol yn y Rhaglen Lywodraethu wedi bod yn eithriadol bwysig i godi proffil y mater hwn gan roi cymorth i unigolion sy'n gweithio ar amryw lefelau i fynd i'r afael â phroblemau yn ymwneud â threchu tlodi plant.